

Čtvrtstoletí Chráněné krajinné oblasti Blanský les a 250 let krajinomalby Blanského lesa

Kamila Žifčáková, kol. autorů, s využitím textu Svatomíra Mlčocha z uvedené knihy

Chráněná krajinná oblast Blanský les byla vyhlášena v roce 1989 k ochraně zachovaných smíšených lesních porostů, floristicky bohatých lokalit na hadcovém a vápencovém podloží a charakteristického krajinného rázu. Leží na území okresů Český Krumlov, Prachatice a České Budějovice, zahrnuje

správní území šestnácti obcí a žije zde kolem deseti tisíc obyvatel. Území je hodnotné po stránce přírodovědecké, což je kromě geologicko-mineralogické pestrosti dáno mimo jiné i jeho polohou. Blanský les leží ve srážkovém stínu Šumavy, v jehož důsledku je zde kromě menšího množství srážek i teplejší klima.

Kleť od severozápadu. Foto: Libor Sváček

CHKO Blanský les je od okolní krajiny výrazně geomorfologicky oddělena. Vysoké hřbety Kletě, Bulového a Buglaty na jihu a západě a Kluku na severu uzavírají Křemežskou kotlinu. Zatímco na hřbetech má krajina lesní charakter, v Křemežské kotlině a v okrajových částech CHKO se jedná o zemědělskou krajinu, již tvoří mozaika lesíků, luk, polí a sídel. Převážnou část CHKO zaujímá granulitový masiv Blanského lesa. V centrální části jsou rozšířeny hadce, naopak jihovýchodní okraj CHKO je budován horninami tzv. pestré série (krystalické vápence, amfibolity, erlány či grafitické horniny). Mezi významné vodní toky této oblasti patří Křemežský a Chvalšinský potok a řeka Vltava, jež tvoří jihovýchodní hranici území.

Lesy v Blanském lese zaujímají přibližně 55 % rozlohy CHKO. Patří mezi ně cenné komplexy listnatých a smíšených podhorských lesů s převahou buku. Buk lesní je dominantní dřevinou, která odpovídá původnímu stavu lesů; v důsledku jejich hospodářských přeměn však zastoupení buku dnes dosahuje asi jen 16 % (původně přes 60 %). Podobná situace nastala u dříve hojně zastoupené jedle bělokoré (dříve 25 %, dnes 2,5 %). Typickou lesní vegetací jsou různé typy bučin, které hostí velkou řadu vzácných druhů rostlin.

Nejcennější nelesní společenstva, která byla ušetřena zemědělské intenzifikace, jsou dnes vesměs všechna součástí maloplošných zvláště chráněných území. Mezi nejvýznamnější patří NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova. Jedná se o pozoruhodný komplex lesních, křovinných a semixerotermních travinobylinných společenstev vázaných na vápencové podloží. Zcela specifická je květena křemežských hadců. Významným fenoménem je rovněž kaňon Vltavy se svými reliktními skalními bory a typickou flórou i faunou.

Na území CHKO Blanský les se vyskytují typické druhy živočichů podhorských lesů a luk. Atraktivním druhem je třeba rys ostrovid. Ukázkově je vyvinutá lesní fauna ptáků; ze vzácnějších druhů je zde zastoupen datlík tříprstý, jeřábek lesní, lejsek malý či sýc rousný. Významná je přítomnost řady nelesních druhů hmyzu (zejména motýlů) a měkkýšů vázaných na vápencový podklad.

Činnost Správy v průběhu 25 let

Péče o les a zemědělskou krajinu

V lesních porostech se Správa CHKO zaměřuje na zvýšení podílu listnatých dřevin a jedle. Přínosem pro biodiverzitu je ochrana doupných stromů nebo ponechávání části stromů nebo porostních skupin na dožití, neboť řada organismů je vázána právě na „přestarlé“ stromy. Přírodní rezervace jsou z většiny ponechávány bez jakýchkoliv lesnických zásahů. Výjimkou je možnost provádění nezbytných zásahů proti kalamitním škůdcům zejména u okrajových částí rezervací s vyšším zastoupením smrku. V těchto partiích jsou prováděny také zásahy směřující k přeměně porostů do přírodě blízkého stavu.

Největší lesní rezervací v CHKO je přírodní rezervace Kleť. Jejich třicet osm hektarů bylo na základě dohody s Lesy ČR s.p. zařazeno mezi vybrané přirozené porosty ponechané samovolnému vývoji. Společně se zemědělci Správa CHKO usiluje o vytvoření udržitelného a všemi akceptovatelného systému extenzivního hospodaření, a to prostřednictvím vytvoření co nejpestřejší mozaiky na půdních blocích. Spolupráce se zemědělci se zúčtuje ve zpracovaném projektu revitalizace Křemežské kotliny, nacházející se v poměrně intenzivně zemědělsky využívané centrální části Blanského lesa, kde se projevují negativní následky nevhodných krajinářských změn a zásahů provedených v minulosti v nivě Křemežského potoka a jeho přítoků. Správa přitom vychází mimo jiné ze svých zkušeností s revitalizací povodí potoka Borová u Chvalšín v letech 1998 a 2000, prvního takto rozsáhlého projektu svého druhu na území České republiky. V minulosti například a zahlobené koryto potoka bylo nahrazeno zcela novým přirozeným korytem s meandrující trasou, tůněmi a doprovodnou zelení.

Řízená péče

Zvláštní pozornost věnuje správa CHKO řízené péči o nelesní plochy s cennou vegetací v maloplošných chráněných územích i mimo ně. V NPR Vyšenské kopce bylo znovu odlesněno téměř deset hektarů plochy, byla obnovena pravidelná seč a pastva ovcí, koz a koní.

Kaňon Vltavy. Foto: Libor Sváček

V roce 2005 AOPK ČR získala rozsáhlé plochy bývalého vojenského cvičiště u Českého Krumlova, kde na základě inventarizačních průzkumů vypracovala plán managementu. I zde v současné době probíhá pastva ovcí a skotu a pravidelné kosení. Řízená péče je přizpůsobována nejen potřebám vegetace, ale také živočichů, obzvláště hmyzu. Proto je např. v NPR Vyšenské kopce pastva prováděna tak,

že jednotlivé plochy procházejí 1–2letými cykly odpočinku a managementu. Jinde jsou ponechávány nepokosené pruhy, které umožňují přežít hmyzích populací.

Na lesních plochách probíhá souvisle od roku 1990 pravidelné mapování sov; v roce 2008 bylo zahájeno systematické mapování doupných ptáků ve vybraných lesních porostech

Bučina v PP Ptačí stěna. Foto: Radek Janík

se značením doupných stromů. Uzavřením smlouvy s Lesy ČR byla v roce 2009 zajištěna ochrana unikátní populace mravence boreálního, jedné z největších v Evropě, a byl završen inventarizační projekt probíhající od roku 2003.

Práce s veřejností

Důležitou činností Správy je práce pro veřejnost a místní samosprávy. Obce přijaly shodně se Správou CHKO koncepci rozvoje měkkého cestovního ruchu. Na jejím základě v průběhu dvaceti let vznikl informační systém Blanského lesa (tzv. Vlastivěda Blanského lesa) – osvětový, propagační a informační systém zaměřený na návštěvníky i místní obyvatele. V jeho rámci bylo vybudováno celkem pět naučných stezek, ke všem byly vydány tištěné průvodce. Byly otevřeny stálé expozice o CHKO v rozhledně na Kletí a v muzeu ve Chvalšínách. Po roce 2000 byl v CHKO vytvořen systém značených lyžařských tras a cyklotras, byla vybudována malá rozhledna na Granátníku a na vybraná místa byl umístěn mobiliář. V roce 2009 bylo otevřeno společné informační centrum Správy CHKO a Obce Holubov.

Ochrana krajinného rázu

Ochrana krajiny v CHKO vychází především ze studie preventivního hodnocení krajinného rázu Blanského lesa. Jeho výstupem jsou hlavní zásady pro usměrňování stavební činnosti a rozdělení CHKO do jednotlivých krajinných prostorů, kde pro každý z nich i pro jednotlivá sídla je stanovena míra zachovalosti krajinného rázu a stupeň jeho ochrany. Mezi krajinně nejohroženější oblasti patří podhůří Blanského lesa s lidovou architekturou, Brložsko s rozptýlenou zástavbou a skupiny samot, které se nacházejí vesměs v okrajových částech CHKO. Naopak v centrální části, která leží mezi turisticky atraktivním Českým Krumlovem a Českými Budějovicemi, je velký tlak na výstavbu. Vztah současných obyvatel, jak místních, tak přistěhovaných, k místní architektuře a krajinnému rázu není většinou nijak hluboký.

Správa přispívá ke zlepšení situace pravidelnými přednáškami o historii a hodnotách místní krajiny, konzultacemi se stavebníky i vydáním letáku s názvem Jak stavět v CHKO. Díky tomu (a také následkem nedávné ekonomické krize a úsporným opatřením) lidé častěji dávají

přednost žádoucím levnějším a vzhledově i stavebně jednodušším formám, což lépe odpovídá charakteru staveb určujícím krajinný ráz Blanského lesa.

250 let krajinomalby

Podkletí, Klet' a Blanský les je krajinou malebnou, a proto i často malovanou. Málokterá jihočeská hora byla během dvě stě padesáti let historie krajinomalby tak často námětem výtvarných děl jako Klet'. Tato krajina po celé generace inspirovala a stále inspiruje malíře odborně vzdělané i amatéry. To bylo pro editory knihy *Klet' a Blanský les – obraz krajiny a krajina v obrazech* podnětem ke zpracování tématu propojení hodnot přírody a krajiny a jejího inspiračního potenciálu se zobrazováním přírodních krás ve výtvarných dílech. Dalším důvodem této aktivity byl souběh několika výročí – životního jubilea malířů Jana Cihly a Adolfa Trägera, 25 let od vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Blanský les a 35. výročí vzniku Českého svazu ochránců přírody, který tuto knihu, vzniklou z iniciativy Svatomíra Mičocha, právě vydává.

Knihy v obrazové zkratce nabízí významné přírodně-estetické hodnoty krajiny Blanského lesa i proměnu krajiny člověkem. Právě prolnutí estetických, přírodních a ekologických hodnot poukazuje na vzájemné vztahy a souvislosti mezi

Jan Cihla, Klet', 1992, 35 × 55, olej, plátno

Ota Matoušek, Jihočeská blata s Kletí, 1937, 138 × 194, olej, plátno

estetikou a krajinnou ekologií, světem ochrany přírody a světem výtvarným. Cílem knihy je laicky srozumitelným způsobem přiblížit tyto světy všem, kteří je vyhledávají, ale i těm, kdo se s nimi setkávají v takovém rozsahu poprvé.

Prostřednictvím obrazů (mj. A. Bednáře, B. Čepka, F. Hochstettera, F. Runka, A. Trägera) může čtenář knihy vstoupit

do krajiny, kterou mnohdy zná důvěrně a jindy jen letmo, jinými očima a z jiného pohledu, než s kterým by se setkal přímo v krajině nebo na fotografiích. Zveřejněná výtvarná díla z Blanského lesa jsou nejen pohledem do vývoje výtvarných stylů a směrů, ale také dokumentem stavu a proměny této krajiny v posledních dvou a půl stoletích. Na obrazech je zachycen – i když ne v chronologickém pořadí – osud krajiny Blanského lesa. Některé krajinné scénérie nelze již vidět a zažít, buď proto, že jsou zastavěny, nebo v průběhu let zarostly. O to větší je dokumentární hodnota dochovaného obrazu zmizelého kousku světa.

Texty do knihy poskytli:

JUDr. Svatomír Mičoch, právník zaměřený na právo životního prostředí, spoluautor zákona o ochraně přírody a krajiny

Ing. František Urban, lesník a ekolog

Mgr. Hynek Rulíšek, historik umění, kurátor sbírek v Alšově jihočeské galerii

Miloš Minařík, knihovník a informatik v Alšově jihočeské galerii

Akad. arch. Vojtěch Storm, emeritní krajinář Správy CHKO Blanský les a Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví

pracovníci Správy CHKO Blanský les